

Den første sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om erhvervsvejledning.

Valgt blev: *K. B. Andersen, Nina Andersen, Lysholt Hansen, Helge Nielsen, Peter Nielsen, Poul Nilsson, Viola Nørlov, Peter Ravn, Grethe Philip, N. Chr. Christensen, Conrad Kofoed, Finn Poulsen, Sinnbeck, Poul Thomsen, Hanne Budtz, Edv. Jensen og Chr. Madsen.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring af lov om fremme af udbyttedeling og oprettelse af sociale fonds.

Valgt blev: *Robert Sørensen, Poul Hansen (Grenå), Lund Jensen, Helge Nielsen, Poul Nilsson, Hans Rasmussen, Henning Rasmussen, Elna Syvertsen, Baunsgaard, Anker Lau, Dalsgaard, Johs. Hansen, Søren Jensen, Foss, Fanger, Clara Munck og Chr. Madsen.*

Den sidste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til justitsministeren og forsvarsministeren af Herluf Rasmussen, Morten Lange, Aksel Larsen og Skræppenborg-Nielsen. („Hvad har regeringen foretaget sig, og hvad agter den at gøre for at skaffe klarhed angående de omdiskuterede, fuldbyrdede eller påtænkte, likvideringer af modstandsfolk i besættelsesårene?“).

Ordføreren for forespørgerne (Herluf Rasmussen): Det er nødvendigt som en kort indledning til vor begrundelse for, at regeringen spørges om, hvad den har foretaget sig, og hvad den agter at gøre for at skaffe klarhed angående de omdiskuterede, fuldbyrdede eller påtænkte, likvideringer af modstandsfolk i besættelsesårene, at præcisere, at vi ved at rejse denne sag i det høje ting ikke har til hensigt at genoptage diskussionen om de under krigen stedfundne likvideringer af personer, der mod betaling eller af andre grunde angav deres landsmænd til tyskerne. Disse sager har ingen relation til det, vi beskæftiger os med her i dag.

Tværtimod; vi har den største respekt for den disciplin, hvormed denne modstandsbevægelsens mest ubehagelige opgave blev løst.

Det er imidlertid noget ganske andet, når det drejer sig om et forsøg på likvidering eller fuldbyrdet likvidering af modstandsfolk, der stod midt i en kamp på liv og død mod en fjende, der ikke gav pardon.

I begyndelsen af december måned sidste år blev sagerne ganske periferisk berørt i forbindelse med et spørgsmål til den højtærede justitsminister, hvori der krævedes en politimæssig undersøgelse af de oplysninger, der i et københavnsk dagblad var fremkommet om forsøg på likvidering af en fremtrædende modstandsmand, nuværende generalmajor Aage Højland Christensen, under besættelsen.

Som alle ved, blev kravet afvist med den begrundelse, at der efter den højtærede justitsministers skøn ikke var rimelig formodning om, at den i spørgsmålet omtalte plan skulle være af forbryderisk karakter, hvortil yderligere blev anført i afvisningen, at planen jo ikke blev bragt til udførelse, og at der var forløbet ca. 17 år, siden begivenhederne skulle have fundet sted.

Udtrykket „et løst grundlag“ blev benyttet af den højtærede justitsminister, og i dagbladet *Aktuelt* for den 15. december 1960 skrev man bl. a. — jeg beder om tilladelse til et citat—:

„Disse grumme svagt funderede sager drejer sig dels om, at der i 1944 skal være færdiggjort en ordre til likvidering af nuværende generalmajor Aage Højland Christensen, og dels om, at den militære modstandsleder i Jylland ved et møde i Jyllandsledelsen ifølge udtalelse af en kaptajn Føddersen skal have rejst spørgsmålet om likvidering af den jyske nedkastningschef Toldstrup, hvis han ikke ville lystre ledelsen.“

Lederen i *Aktuelt* stemmer meget nøje overens med de synspunkter, der her i det høje ting blev fremført af den højtærede justitsminister, og så langt er man altså nået, at man vover at tilbagevise beskyldninger om tilskyndelse til drab fremsat af navngivne personer som noget ganske løst.

Udgangen blev som bekendt, at man ikke gik med til at foretage en politimæssig undersøgelse, men overlod det til auditøren

[Hørluf Rasmussen.]

at skaffe oplysninger i sagen. Jeg finder stadig væk ikke denne løsning rigtig. I en sådan sag vil der meget hurtigt komme så stort et materiale frem, at det kan blive en aldeles håbløs opgave, selv for den dygtigste auditor, at finde orden i det, og så hjælper det ikke noget, at man indkalder kriminalfolk fra rejseholdet. Disse kriminalfolk arbejder kun for auditøren, de har ansvar over for auditøren, og de handler efter de afstukne rammer, som auditøren angiver.

Dertil kommer, at det jo ikke er særlig betryggende, at en forsvarsminister, der har kendt sagerne i mange måneder og ikke har følt sig foranlediget til at gribe ind, nu skal presses til at foretage en auditorundersøgelse, og man kan vel ikke sige, at lysten har drevet værket. Jeg er heller ikke særlig overbevist om, at man synes, det er betryggende, når det oplyses, at man har forsøgt at overtale generalmajor Aage Højland Christensen til at udsende en erklæring om, at det hele var grebet ud af luften.

I den forløbne tid er beskyldningerne yderligere blevet underbygget og har fået ledende modstandsfolk til at tage bladet fra munden, og der har været en hel del bemærkelsesværdige pressekommentarer. Jeg vil gerne bede om tilladelse til at citere en enkelt. Jyllands-Posten giver i en leder den 11. december 1960 udtryk for, at man føler forbløffelse:

„Forbløffelse er nok et mildt ord for det, som offentligheden måtte føle, da det hørtes eller læstes, at justitsministeren i folketinget udtalte, at planer om at myrde en mand efter ministerens skøn ikke var af forbryderisk karakter. Ethvert tænkende menneske måtte vægre sig ved at tro, at landets justitsminister havde udtalt sig, som det fremgik af referaterne.“

Resten af lederen er interessant, men jeg skal ikke dvæle længe ved det krav, som bladet stiller om, at den højtærede justitsminister skal gå af af den grund. Jeg deler ikke denne opfattelse i denne sag. Ja, nu kan justitsministeren måske tro, at jeg gerne vil have ham til at gå af på anden måde, men det er heller ikke tilfældet.

Ingen kan vel være tjent med, at der fortsat skal bæres ved til et bål, som måske slet ikke kunne holde sig glødende,

hvis myndighederne på en aktiv og fyldestgørende måde på et meget tidligt tidspunkt havde grebet ind og fået klarlagt sagerne. Så fristes man til at spørge sig selv: er der da noget, man ønsker at skjule? Jeg tror slet ikke, at man vil skjule noget, men der er ikke noget at sige til, at folk tror det, når de ser, med hvilken langsommelighed hele apparatet arbejder. Jeg vil gerne her kort skitsere de sager, jeg mener vi bør have en redegørelse for.

Den 23. november 1944 dræbtes den aktive modstandsmand løjtnant Knud Skou. Der er tidligere blevet foretaget en undersøgelse, der mandede ud i, at drabet var en fejltagelse uden forbryderisk hensigt. Det er nu blevet klarlagt, at Knud Skous kammerater fra modstandsbevægelsen, 10 dage før han blev myrdet, udarbejdede en redegørelse om hans forhold, som på et vist tidspunkt havde været udsat for kritik. Denne redegørelse var udarbejdet til militærets efterretningstjeneste, og 3 dage før drabet fandt sted, kom der besked tilbage om, at løjtnant Knud Skou var rensat for mistanke. Så spørger jeg: hvorfor meddelte man ikke ved denne lejlighed, at ordren til likvidering af Skou var givet, således at han havde kunnet tage sine forholdsregler, indtil kontraordren var blevet modtaget af de modstandsfolk, der havde fået til opgave at likvidere Skou? Hvilke efterforskninger er der foretaget for at skabe klarhed over, om der lå forbryderiske motiver bag ved disse undladelser, og hvad har man gjort for at skaffe klarhed over, hvem der gav ordren? Det er den fuldbyrdede likvidering af løjtnant Knud Skou, der gør en omhyggelig undersøgelse også af den nu tætte sværm af rygter om andre likvideringsplaner brændende nødvendig. De danner som de foreligger i dag, alt for tydeligt et mønster.

Generalmajor Aage Højland Christensen har udtalt, at han skulle likvideres under besættelsen. I dagspressen er der fremsat forskellige beskyldninger. Hvad har man gjort for at få klarhed, hvilke personer er afhørt, og har det været muligt at finde frem til motivet for, at nuværende generalmajor Højland Christensen skulle myrdes?

Den jyske nedkastningschef Toldstrup har meddelt, at han skulle likvideres under besættelsen, fordi han var kommet i et modsætningsforhold til den militære ledelse

[Herluf Rasmussen.]

i Jylland. Hvilke skridt har den højtærede justitsminister og den højtærede forsvarsminister taget for at bringe klarhed her?

Oberstløjtnant Brøndum har i et retsmøde udtalt, at han var blevet udsat for trusler om likvidering fra den lille stabs side, da han vendte hjem fra Sverige for at deltage i den aktive modstandskamp. Hvad har man gjort for at få konstateret, om disse trusler var af farlig karakter, og har man undersøgt, hvilke motiver der lå bag disse trusler, da de blev fremsat? Jeg tror, jeg kan sige, at retsbevidstheden krænktes, hvis disse sager ikke behandles med den allerstørste alvor, og det vil sikkert være en klog foranstaltning at behandle disse sager som del af en helhed.

Den tidligere nedkastningschef for Jylland, Toldstrup, har i et interview til Jyllands-Posten den 10. december 1960 sagt — jeg beder om tilladelse til et sidste citat—:

„Det er tragisk at se på regering og folketing i dag. Hvor er de henne, alle de fortræffelige folk fra modstandskampen? To modstandsfolk i tinget, Frode Jakobsen og Per Federspiel. Er der andre, og hvordan befinder de to sig mon?“

Ja, der er andre, og nogle af dem befinder sig rigtig skidt ved at se, at mens modstandsbevægelsen kæmpede med ryggen mod muren mod en overmægtig fjende, skete der ting, som ikke var egnet til at give modstandsbevægelsen styrke i en vanskelig tid.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): For at kunne besvare den stillede forespørgsel finder jeg det nødvendigt, uanset at der for år tilbage er givet en offentlig redegørelse for behandlingen af de såkaldte likviderings-sager, nu at give en nogenlunde udførlig redegørelse herfor.

For at forstå baggrunden for behandlingen af disse af modstandsbevægelsen under besættelsen foretagne likvideringer er det nødvendigt at erindre sig de særlige forhold, der dengang rådede. Danmark var efter 29. august 1943 uden regering og efter den 19. september 1944 også uden politi, og det tyske militær og politi gjorde sig stærkere og stærkere gældende.

Det var på grund af disse forhold nødvendigt, at modstandsbevægelsen foretog

likvideringer — ikke som straffeforanstaltninger, men som beskyttelsesforanstaltninger.

Som hovedregel er beslutninger om likvidering truffet af kompetente organer inden for modstandsbevægelsen, men det har selvfølgelig ikke kunnet undgås, at der i visse situationer har måttet handles, uden at der har været tid til at indhente forholdsordre, således at likvideringen alene har kunnet opnå en efterfølgende godkendelse. Der måtte handles under øjeblikkets krav, og det er klart, at grundlaget for likvideringerne umuligt kunne være lige så godt som grundlaget for domme afsagt af de almindelige domstole i normale tider. Der måtte ske fejltagelser. Det helt afgørende er, at der var tale om krigshandlinger.

Dette udgangspunkt har i de forløbne år været anerkendt af de skiftende regeringer og praktisk talt alle kredse i og uden for rigsdagen og er da også anerkendt af domstolene.

Dette synspunkt, at der forelå krigshandlinger, førte til, at der ved samlingsregeringens dannelse i begyndelsen af maj måned 1945 mellem modstandsbevægelsen og de politiske partier blev truffet aftale om, at de af modstandsbevægelsen udførte stikkerlikvideringer ikke skulle undersøges af politiet, og at der kun skulle udsendes oprejsningserklæringer i de tilfælde, hvor der forelå rene fejltagelser.

Imidlertid forsøgte politiet straks efter besættelsen at få et overblik over besættelsestidens drabshandlinger, idet man særlig var opmærksom på, at almindelige borgerlige forbrydelser meget vel kunne være camoufleret som stikkerlikvideringer. Rigspolitichefen udsendte i dette øjemed den 18. juli 1945 et cirkulære til politimestrene, hvori disse instrueredes om at give indberetning om alle ikke fuldt opklarede drab fra besættelsestiden til rigspolitichefen med henblik på sagernes registrering og eventuelle videre behandling gennem politiets rejseafdeling.

Modstandsbevægelsen protesterede imidlertid imod denne ordning, idet man henviste til, at det var lovet dem, der påtog sig at udføre likvideringerne, at der ikke efter befrielsen skulle foretages nogen undersøgelse af disse forhold. Daværende minister, det ærede medlem hr. Frode Jakobsen, der

[Justitsministeren.]

havde været formand for frihedsrådets kommandoudvalg, foreslog derfor, at politimestrene blev instrueret om at give indberetning på det foreliggende grundlag uden yderligere undersøgelser, og at en fortegnelse over samtlige uopklarede drabshandlinger blev overgivet ham, der derefter kunne udskille de likvideringer, der var udført af modstandsbevægelsen. Disse sager kunne derefter henlægges uden videre undersøgelse ud fra den betragtning, at disse likvideringer som udført af den organiserede modstandsbevægelse måtte betegnes som retmæssige krigshandlinger. Resten af sagerne kunne overgives til normal politimæssig undersøgelse.

På et møde hos daværende justitsminister Busch-Jensen den 18. september 1945, hvori deltog minister Frode Jakobsen, rigspolitichefen, rigsadvokaten og politidirektøren, enedes man om at følge den af det ærede medlem hr. Frode Jakobsen foreslåede fremgangsmåde, og rigspolitichefen udsendte derefter den 24. september 1945 et supplerende cirkulære herom.

I henhold hertil indsendte politiet til det ærede medlem hr. Frode Jakobsens ministerium fortegnelser over i alt 556 uopklarede drab og drabsforsøg, som derefter af dette ministerium blev gjort til genstand for undersøgelse med det formål at få konstateret, hvilke drab der var forøvet af modstandsbevægelsen. Disse undersøgelser blev først afsluttet, efter at ministeriet for særlige anliggender havde overtaget de funktioner, der hidtil havde påhvilet det ærede medlem hr. Frode Jakobsens ministerium, og i løbet af 1946 afgav ministeriet for særlige anliggender til justitsministeriet fortegnelser over 323 likvideringer og likvideringsforsøg, for hvilke modstandsbevægelsen havde ansvaret. Om 132 af de øvrige 233 drabshandlinger kunne ministeriet for særlige anliggender give vejledende oplysninger om, at der forelå drab forøvet af tyskerne, selvmord, vådeskud eller almindelige borgerlige forbrydelser.

Om de resterende 101 tilfælde var der ikke ved den foretagne gennemgang fremkommet nogen oplysninger. Disse 233 drabssager blev derefter overgivet til sædvanlig politimæssig undersøgelse.

Senere er der fremkommet oplysning om yderligere et antal likvideringstilfælde, således at det samlede antal likvideringer foretaget af modstandsbevægelsen andrager ca. 375.

Efter regeringsskiftet i november 1945 blev der af regeringen Knud Kristensen på et ministermøde i januar 1946 truffet bestemmelse om den stilling, denne regering ville tage til likvideringssagerne. Resultatet blev, at man opretholdt den ordning, at likvideringssagerne ikke sorterede under justitsministeriet, men under ministeriet for særlige anliggender, og at alle drabssagerne blev gennemgået af dette ministerium sammen med det ærede medlem hr. Frode Jakobsen. Når ministeriet for særlige anliggender erklærede likvideringer for foretaget under modstandsbevægelsens ansvar, d. v. s. at der havde foreligget en krigshandling, blev denne afgørelse taget til efterretning af justitsministeriet, som derefter meddelte politimyndighederne, at der ikke skulle foretages videre. Derudover blev der truffet den ordning, at en således henlagt sag kunne genoptages af politiet, når der forelagdes nye vægtige oplysninger, der tydede på, at der bag handlingen lå motiver af strafbar karakter, som havde været skjult for modstandsbevægelsen. Hvis det blev konstateret, at et drab ikke havde været tilstrækkelig begrundet i de hensyn, der under besættelsen kunne medføre, at frihedsbevægelsen var nødsaget til at affive personer, der frembød en fare for modstandsarbejdet, skulle ministeren for særlige anliggender attestere dette over for de pågældendes pårørende.

Behandlingen af disse sager blev imidlertid på ny fremdraget i rigsdagen i 1946. Det blev fremhævet, at når man fik begrundede henvendelser om oprejsning fra en likviderets pårørende, var det nødvendigt

[Justitsministeren.]

at undersøge sagen nærmere, men kun med henblik på muligheden af at udsende en oprejsningserklæring. Navnene på dem, der havde foretaget likvideringerne, eller andre oplysninger, som var oprejsningsspørgsmålet uvedkommende, skulle ikke offentliggøres. Efter forskellige forhandlinger udsendte justitsministeriet en cirkulærskrivelse af 16. august 1946, hvorved man underrettede politimyndighederne om de fastlagte retningslinjer, derunder navnlig, at de under modstandsbevægelsens ansvar udførte drabs-handlinger måtte betragtes som retmæssige krigshandlinger og derfor ikke var genstand for yderligere undersøgelse, at undersøgelse efter forhandling mellem ministeriet for særlige anliggender og justitsministeriet dog kunne iværksættes, når der var tilvejebragt sandsynlighed for, at der bag handlingen havde ligget motiver af strafbar karakter, at der af ministeriet for særlige anliggender blev ydet fornøden rehabilitering, når det ved de stødfundne undersøgelser var opklaret, at der forelå fejltagelser, og at der kunne iværksættes yderligere undersøgelser af politimæssig karakter, når en sag ikke ved de af ministeriet for særlige anliggender foretagne undersøgelser var tilstrækkeligt klarlagt. Disse sidste undersøgelser blev foretaget af nogle politifolk, som havde nærmere kontakt med likvideringsgrupperne, og som det ærede medlem hr. Frode Jakobsen selv havde benyttet ved de af ham foretagne undersøgelser.

Ved behandlingen af henvendelser fra pårørende gik man herefter frem efter de i cirkulæret af 16. august 1946 fastsatte retningslinjer. Kun når ministeriet modtog begrundede henvendelser fra pårørende, der hævdede, at der var begået en fejltagelse, blev sagen undersøgt af politiholdet.

I nogle tilfælde — i alt 5 — var man allerede ved den af ministeriet for særlige anliggender foretagne gennemgang af sagerne blevet opmærksom på, at der var begået fejltagelser, og gennem politiholdets undersøgelser fik man klarlagt yderligere 4 sådanne sager. I disse 9 tilfælde blev de afdødes minde rensset gennem udsendelse af en offentlig meddelelse, i hvilken man beklagede det skete.

I overensstemmelse med den ved samlingsregeringens dannelse truffene aftale blev

en sådan fuldstændig oprejsningserklæring imidlertid kun udsendt i tilfælde, hvor afdøde ikke blot var uskyldig i det forhold, man havde mistænkt ham for, men heller ikke i øvrigt havde udvist unational adfærd. Var oprejsningserklæring af den sidstnævnte grund udelukket, meddelte man de pårørende, at afdøde var blevet dræbt, fordi han ved sin adfærd havde bevirket, at man med føje måtte anse ham for farlig for modstandsbevægelsen, at hans død skyldtes en krigshandling, og at der derfor ikke kunne foretages videre i sagen.

Denne praksis om erklæringernes indhold og om, at undersøgelserne af de af modstandsbevægelsen foretagne likvideringer blev foretaget af ministeriet for særlige anliggender i samarbejde med det særlige politihold, blev kritiseret bl. a. i landstinget i marts 1947. Den daværende minister for særlige anliggender, det ærede medlem hr. Per Federspiel, fremhævede — det står i landstingets forhandlinger 1946-47 spalte 783 —:

„at der inden for alle kredse har hersket fuldstændig enighed om, at de, der efter ordre eller i nødværge har foretaget drabshandlinger som et led i frihedskampen, ikke alene er straffri, hvad der er en selvfølge, men tillige har et berettiget krav på, at deres navne eller identitet ikke under nogen omstændighed oplyses.“ Det ærede medlem hr. Per Federspiel udtalte videre, at der heller ikke ville blive givet oplysning om, hvem der har givet ordre til likvideringerne, idet også disse personer havde handlet som soldater. Det ærede medlem oplyste endelig, at han ville nedsætte et udvalg på 17 medlemmer repræsenterende alle rigsdagens partier til at modtage oplysninger om de stikkerlikvideringssager, der behandlede af ministeriet for særlige anliggender. Dette udvalg afholdt et par møder, men bortfaldt ved folketingets opløsning i oktober 1947.

Efter at stikkerlikvideringssagerne ved regeringsskiftet og nedlæggelsen af ministeriet for særlige anliggender var overgået til justitsministeriet, blev der af justitsminister Busch-Jensen den 12. marts 1948 nedsat et nyt rigsdagsudvalg af tilsvarende sammensætning. Udvalget fik forelagt alle sager, hvorom der var rettet henvendelse til dette og det tidligere udvalgs medlem-

[Justitsministeren.]

mer, samt alle sager, der senere forelå til afgørelse. Udvalgets medlemmer fik en redegørelse for hver enkelt sag og havde lejlighed til, når det ønskedes, at sætte sig ind i sagens akter. Udvalgets sidste møde blev afholdt den 16. december 1949, idet alle de forelagte sager da var færdigbehandlet.

I den følgende tid rejstes fra forskelligt hold på ny kritik af den måde, hvorpå undersøgelsen af sagerne var grebet an. Kritikken betonedede navnlig hensynet til de likvideredes pårørende og krævede undersøgelser foretaget i videre omfang end tidligere sket. Den daværende justitsminister, Steincke, fandt derfor anledning til den 4. juli 1950 at udsende en omfattende redegørelse. I denne blev det stillet i udsigt, at justitsministeriet i et vist omfang ville foretage nye undersøgelser af hensyn til de pårørende, men man afviste at foretage nogen almindelig undersøgelse af samtlige likvideringer.

I den følgende tid — også efter regerings-skiftet i oktober 1950 — blev de lovede grundige undersøgelser af enkelt-sager foretaget, og der blev udsendt en snes erklæringer om resultatet.

De mange overvejelser om likviderings-sagernes behandling, som jeg har gjort rede for, har så godt som udelukkende haft til hensigt at sikre de likvideredes pårørende oprejsning i rimeligt omfang. Der har ikke været større diskussion om, at navnene på de modstandsfolk, der traf bestemmelse om, eller som foretog likvideringerne, skulle holdes hemmelig. Det er et princip, som justitsministeriet har holdt ubetinget fast på.

Jeg finder i denne forbindelse at måtte oplyse, at justitsministeriet for nogle uger siden modtog stævning fra de pårørende til en likvideret ung mand med påstand om udlevering af alle sagens akter og rapporter. Den 8. november 1947 havde ministeriet for særlige anliggender imidlertid udsendt en erklæring, i hvilken det blev fremhævet, at den pågældende unge mand blev dræbt af medlemmer af modstandsbevægelsen efter ordre, og at det var oplyst, at han var blevet genstand for en tilsyneladende velbegrunnet mistanke om til Gestapo at have angivet nogle modstandsfolk, men at senere undersøgelser havde vist, at mistanken var ubegrundet, hvorfor den

pågældendes død på det dybeste måtte beklages.

Det er herefter klart, at justitsministeriet i retten må påstå, at kravet om udlevering af akterne ikke imødekommes.

Med hensyn til likvideringen af løjtnant Knud Skou har ministeriet for særlige anliggender den 15. august 1946 udsendt en erklæring, der lyder således:

„Løjtnant Knud Skou, født den 23. september 1917, blev den 23. november 1944 ved Skovriderkroen, Charlottenlund, dræbt af medlemmer af modstandsbevægelsen efter ordre.

Det er oplyst, at Knud Skou, der udførte et dygtigt arbejde i forbindelse med våbentransporter fra Sverige, blev udsat for en alvorlig og tilsyneladende velbegrunnet mistanke om at frembyde en fare for disse transporters sikkerhed. Senere foretagne undersøgelser har vist, at denne mistanke var ubegrundet, hvorfor hans død på det dybeste må beklages.“

Det fremgår af denne erklæring, at modstandsbevægelsen har taget ansvaret for denne likvidering, og at den var begrundet med, at der var en tilsyneladende velbegrunnet mistanke om, at Skou frembød en fare for sikkerheden for våbentransporterne fra Sverige.

Denne sag er behandlet helt efter de retningslinjer, jeg har gjort rede for. Efter oplysninger, der stammer fra modstandsbevægelsen, foreligger der ikke noget forbyderisk motiv i forbindelse med likvideringen, og justitsministeriet har derfor ikke skullet eller kunnet foretage videre i denne sag.

Forsvarsministeren (Poul Hansen): Jeg beder formanden om tilladelse til i min redegørelse at bringe et par korte citater.

Inden jeg besvarer forespørgslen ved nærmere at omtale de sager, der falder ind under mit område, vil jeg gerne give nogle oplysninger om, hvad forsvarsministeriet og dets myndigheder besidder af materiale til belysning af forholdet mellem værnene og modstandsbevægelsen under krigen.

Hærkommandoen og søværnskommandoen opfordrede kort efter besættelsens ophør en række officerer til at indsende beretninger om deres virksomhed i mod-

[Forsvarsministeren.]

standskampen efter 29. august 1943. Indberetningerne fra hærens officerer er senere afgivet til hærens arkiv og har — som det også fremgår af dr. Hæstrups værk „Hemmelig Alliance“ — været stillet til rådighed for denne, ligesom dr. Hæstrup har kunnet benytte en af kontreadmiral Lundsteen udarbejdet beretning om søværnets forhold fra 29. august 1943 til 4. maj 1945.

En gennemgang i forsvarsministeriet af disse aktstykker har ikke ført frem til materiale, der kan begrunde en fornyet fremlæggelse af disse oplysninger om befalingsmændenes virksomhed i modstandskampen efter 29. august 1943. Jeg skal særlig fremhæve, at der ikke i akterne er fundet noget om, at befalingsmænd, der virkede i modstandsarbejdet, skulle have haft likvideringsplaner rettet mod andre befalingsmænd eller civile modstandsfolk.

Jeg mener ikke, at de omtalte aktstykker — også fordi de som sagt ikke indeholder væsentligt nyt — egner sig til at blive offentliggjort ubearbejdet i form af en hvidbog eller lignende, men jeg vil gerne understrege, at det samlede materiale, der som nævnt allerede har været benyttet ved en historisk behandling af besættelsestidens begivenheder, naturligvis fortsat er til rådighed for eventuel yderligere historisk bearbejdelse.

Jeg skal herefter gå over til nogle af de sager, der i den senere tid har været offentligt omtalt.

I forbindelse med dagspressens behandling af Højland Christensen-sagen er der fremkommet meddelelse om, at den militære ledelse af modstandsbevægelsen i Jylland på et tidspunkt skulle have overvejet planer om at likvidere den kendte modstandsmand, nedkastningschefen Jens Toldstrup.

Toldstrup har i et interview med Jyllands-Posten udtalt, at han har hørt, at det var meningen at likvidere ham under krigen, men han har afslået at udtale sig om, fra hvem en sådan plan kunne stamme. En officer, nuværende oberstløjtnant Feddersen, der under besættelsen gjorde tjeneste som regionschef i Jylland, har over for pressen oplyst, at han i en rapport til dr. Hæstrup har meddelt, at udtalelsen om likvidering af Toldstrup blev fremsat af den militære

leder af modstandsbevægelsen i Jylland, daværende oberstløjtnant Bennike, under et møde i Jyllandsledelsen. Begrundelsen var den opståede alvorlige uoverensstemmelse mellem Bennike og Toldstrup.

I den beretning, som oberstløjtnant Feddersen efter krigen indsendte til hærkommandoen — beretningen er af 31. december 1945 — om sin virksomhed under besættelsen, nævner oberstløjtnanten imidlertid ikke noget om, at han er bekendt med en udtalelse fra daværende overstløjtnant Bennike gående ud på, at der kunne blive tale om at likvidere Toldstrup.

Nuværende oberst Schøller, der under krigen deltog i modstandsarbejdet i Jylland — bl. a. som regionschef — har i sin beretning ret indgående behandlet konflikten mellem Toldstrup og den jyske militære ledelse og nævner, at konflikten på et tidspunkt var så alvorlig, at Jyllandsledelsen inden for modstandsbevægelsen var besluttet på at sætte Toldstrup helt ud af spillet og lade ham føre til Sverige.

Dette er det væsentlige af de oplysninger, som jeg på grundlag af ministeriets akter kan give om sagen vedrørende en mulig likvidering af Toldstrup, og jeg understreger igen, at de akter, vi er i besiddelse af, intet indeholder om, at nogen militærleder skulle have udtalt sig om — endsige planlagt — en sådan likvidering.

En anden sag, som er blevet omtalt i pressen i denne forbindelse, har sin baggrund i et vidneudsagn, som oberstløjtnant Otto Brøndum aflagde i general Hjalps injuriosøgsmål mod Land og Folk. Oberstløjtnanten oplyste i retten, at han under sit ophold i Sverige efter 29. august 1943 var kommet i modsætningsforhold til ledelsen af den danske brigade. Han tog derfor uden ledelsens tilladelse tilbage til Danmark, hvor han blev tilsagt af den såkaldte lille stab og af denne beordret til at vende tilbage til Sverige. Da han nægtede dette, men foretrak at gå ind i modstandsarbejdet herhjemme, var han — efter hvad han oplyser — fra stabens side blevet udsat for trusler om, at der ville „ske ham noget“, idet „vi ikke lever i almindelige tider“.

Sagen om oberstløjtnantens tjeneste ved brigaden, og hvad deraf fulgte, blev underkastet en særlig undersøgelse kort efter

[Forsvarsministeren.]

besættelsens ophør. Af oberstløjtnantens egen beretning af 15. januar 1946 til denne undersøgelse fremgår det, at der fra den lille stabs side blev lagt stærkt pres på oberstløjtnanten for at få ham til at efterkomme ordren om at vende tilbage til brigaden.

Obertsløjtnanten skriver om dette forhold, at da det ville stride mod hans samvittighed at efterkomme ordren om at tage tilbage til Sverige, meddelte daværende oberstløjtnant Hjalf ham,

„at han ville sørge for, at jeg blev udelukket fra alt arbejde i frihedskampens tjeneste“.

Obertsløjtnant Brøndum oplyste derimod ikke dengang, at han havde været udsat for en likvideringstrussel eller noget, der kun kunne tolkes som en sådan. Sagsakterne i øvrigt indeholder heller intet om, at en sådan trussel skulle være fremsat eller overvejet.

I den injuriersag, som generalløjtnant Viggo Hjalf har anlagt mod dagbladet Land og Folk, blev der den 25. maj 1960 af bladets advokat under en vidneafhøring af generalmajor Aage Højland Christensen stillet spørgsmål om, hvorvidt denne var bekendt med, at der under den tyske besættelse var givet ordre til hans likvidering.

Østre landsret afsagde kendelse om, at dette spørgsmål ikke måtte stilles, idet retten fandt dets besvarelse uden betydning for injuriersagen.

Landsrettens kendelse blev af Land og Folk appelleret til højesteret.

Den 30. maj 1960 drøftede den daværende chef for hæren, general Hjalf, det i landsretten passerede med general Højland Christensen, idet hærchefen ønskede på en eller anden måde at få tilvejebragt klarhed i sagen. Det blev ved denne lejlighed aftalt, at general Højland Christensen skulle udarbejde en redegørelse for det forhold, der måtte antages at have ligget bag ved det af Land og Folks advokat stillede spørgsmål.

Den nævnte indberetning til hærchefen blev af denne fremsendt til forsvarsministeriet den 28. juni 1960.

I indberetningen har generalmajoreren meddelt, at han i 1948 som chef for artilleriets befalingsmandsskoler i Holbæk af en elev, nuværende kaptajn E. B. A. Truelsen, fik

oplysning om, at der under besættelsen — formentlig i begyndelsen af 1944 — blev givet modstandsbevægelsen i Hillerød ordre til, at kaptajn Truelsen skulle likvidere generalmajoreren, som dengang var kaptajn, når han ankom til denne by som instruktør for modstandsgrupper.

Truelsen undlod at efterkomme ordren, da han kendte Højland Christensen.

Da det fortsat var uafklaret, om det pågældende forhold ville blive inddraget i injuriersagen og derved blive nærmere belyst, mente jeg ikke at burde foretage videre i anledning af general Højland Christensens indberetning, førend højesteret havde truffet afgørelse om, hvorvidt det kunne tillades, at likvideringsspørgsmålet blev inddraget under injuriersagen mod Land og Folk.

Højesterets afgørelse forelå den 1. december 1960 og blev en stadfæstelse af landsrettens kendelse om, at spørgsmålet ikke måtte fremsættes.

Dagen efter, altså den 2. december, havde jeg en samtale med general Højland Christensen, som ved denne lejlighed gav udtryk for, at han ikke nærede ønske om at få sagen nærmere undersøgt. Når jeg alligevel fandt det rigtigst at iværksætte undersøgelsen, skyldes det den store offentlige interesse, der fortsat syntes at være for sagen.

Ved skrivelse af 7. december 1960 anmodede forsvarsministeriet derfor generalauditøren om at søge spørgsmålet om den nævnte likvideringsordre nærmere belyst gennem afhøring af personer, der måtte formodes at have kendskab til sagen.

Undersøgelsen er herefter foretaget af auditøren hos forsvarschefen med bistand af kriminalpolititjenestemænd fra rigspolitichefens rejseafdeling. Undersøgelsen er foretaget efter ganske de samme retningslinjer, som er gældende for politimæssige efterforskninger.

Som led i den nu afsluttede undersøgelse er der foretaget afhøring af en række personer, der under besættelsen har haft tilknytning til såvel modstandsbevægelsens Sjællandsledelse som til den lokale ledelse af modstandsarbejdet i Hillerød og omegn, distriktet Frederiksborg amt vest.

Det fremgår af undersøgelsen, at nævnte kaptajn E. B. A. Truelsen i 1943 blev ud-

[Forsvarsministeren.]

peget til næstkommanderende for modstandsbevægelsens styrker i distriktet Frederiksborg amt vest, og at han fra november 1944 var chef for disse styrker. Den pågældende har oplyst, at han i juni 1944 var til et møde i Hillerød om modstandsarbejdet med daværende kaptajn Højland Christensen, der gik under dæknavnet „ingeniør Thygesen“. Han har endvidere — efter oprindelig at have været i tvivl om tidspunktet — forklaret, at han omkring december måned 1944 har deltaget i et møde på parkeringspladsen mellem Nørreport og Gothersgade sammen med sin næstkommanderende, Hans Normann Petersen, amlsledelsens militære repræsentant, endvidere nuværende oberstløjtnant Dinesen Jensen, samt det medlem af modstandsbevægelsens Sjællandsledelse, som varetog kontakten til distriktet Frederiksborg amt vest.

Den nævnte kontaktmand er senere identificeret som Peter Nissen Blom, der deltog i modstandskampen under dæknavnet „Back“.

Kort forinden var mange modstandsgrupper i Nordsjælland blevet revet op, og på mødet overrakte Peter Nissen Blom en skrivelse fra Sjællandsledelsen til kaptajn Truelsen. I denne skrivelse advarede der indtrængende imod at træde i forbindelse med personer, hvis disses identitet ikke var absolut sikker, eller hvis de ikke var indført af Sjællandsledelsens folk.

Under den påfølgende drøftelse omtalte kaptajn Truelsen „ingeniør Thygesen“'s besøg, hvorpå Peter Nissen Blom efter Truelsens erindring straks udtalte, at „Thygesen“ skulle skydes, når han kom til Hillerød. Truelsen mener bestemt, at han med det samme protesterede herimod, idet han gjorde opmærksom på, at „ingeniør Thygesen“ var identisk med Højland Christensen. Ordren blev ikke yderligere diskuteret.

Amlsledelsens næstkommanderende, Normann Petersen, mente oprindelig ikke at have hørt ordren om likvidering af „ingeniør Thygesen“ omtalt. Under en senere afhøring har han dog erindret at have deltaget i det af kaptajn Truelsen omtalte møde. Han mener endvidere at have hørt, at kontaktmanden fremkom med en udtalelse om, at „ingeniør Thygesen“ skulle

skaffes af vejen — muligvis at han skulle skydes — hvis han oftere rodede sig ind i noget i amtet. Han har dog ikke opfattet kontaktmandens udtalelse som en ordre til likvidering, specielt da kontaktmanden var rask til at slynge noget ud og også før var fremkommet med bemærkninger af tilsvarende karakter. Han mente i øvrigt heller ikke, at kaptajn Truelsen havde opfattet bemærkningen som alvorligt ment. Normann Petersen har fastholdt, at daværende kaptajn Højland Christensens navn ikke er blevet omtalt.

Den militære repræsentant i amlsledelsen, daværende kaptajn Dinesen Jensen, erindrer ikke det omtalte møde og husker heller ikke under besættelsen at have hørt, at der har været tale om at likvidere „ingeniør Thygesen“ eller daværende kaptajn Højland Christensen. På den anden side vil han dog ikke udelukke muligheden af, at han, uanset at han ikke i dag husker noget herom, kan have deltaget i et sådant møde og kan have hørt om en sådan likvidering, hvorved han har fremhævet, at kontaktmanden var meget rask i sine udtalelser.

Sjællandsledelsens kontaktmand, Nissen Blom, har ingen nærmere erindring om det af kaptajn Truelsen omtalte møde, og han benægter bestemt at have givet nogen egentlig ordre om at likvidere „ingeniør Thygesen“. Han vil derimod anse det for meget sandsynligt, at han har givet udtryk for, at „ingeniør Thygesen“ burde skydes, hvis han af kaptajn Truelsen har fået det indtryk, at „ingeniør Thygesen“ var en for døgtig person. En sådan bemærkning har dog kun været udtryk for hans personlige opfattelse, og det har ikke været tanken, at den skulle opfattes som en ordre. Han er sikker på, at han ikke under besættelsen har hørt daværende kaptajn Højland Christensens navn nævne.

Peter Nissen Blom har derimod oplyst, at han under et kontaktmøde med kaptajn Truelsen har udtalt, at daværende kaptajn Schjødt-Eriksen, der var medlem af den militære modstandsledelse — den såkaldte lille stab — efter hans opfattelse burde skydes. Denne udtalelse skyldtes efter Nissen Bloms oplysninger alene dennes vrede over, at Schjødt-Eriksen efter hans mening modarbejdede modstandsbevægelsen, og navnlig, at han anså ham for an-

[Forsvarsministeren.]

svarlig for, at en militærgruppe nogen tid forinden havde tilegnet sig våben, der ved Sjællandsledelsens foranstaltning var sendt til en lokal modstandsgruppe. Udtalelserne var alene udtryk for hans modvilje mod Schjødt-Eriksen, og det havde absolut ikke været hans hensigt, at disse skulle opfattes som ordre til likvidering.

Disse udtalelser om daværende kaptajn Schjødt-Eriksen erindrer kaptajn Truelsen ikke at have hørt, hvorimod han under konfrontationen med Nissen Blom har fastholdt, at denne som anført har givet ham ordre til at likvidere daværende kaptajn Højland Christensen.

Under sagen er afhørt de personer, som kunne forventes at sidde inde med oplysninger af betydning for sagen, herunder medlemmer af Sjællandsledelsen, men ingen af de afgivne forklaringer har bidraget til at kaste yderligere lys over sagen.

General Højland Christensen har under en afhøring oplyst, at han ikke erindrer, at han under besættelsen har deltaget i noget møde i Hillerød, hvor kaptajn Truelsen var til stede. Han har heller ikke nogen erindring om, at han har haft noget med Nissen Blom at gøre. Han benægter på noget tidspunkt under besættelsen at have været ude for episoder eller oplevelser, som kunne tyde på, at han skulle have været likvideret. Han har herom aldrig hørt andet eller mere end det, som kaptajn Truelsen refererede for ham i Holbæk i 1948. Generalen lagde indtil fremkomsten af dr. Hæstrups værk om besættelsestidens forhold ikke større vægt på Truelsens udtalelser om likvideringen.

Efter oplysningerne i dette værk om modsætningen mellem den civile modstandsbevægelse og visse officerskredse samt debatten i pressen omkring general Hjaltsagen og likvideringssagen angående løjtnant Skou mente han dog at have begrundelse for at kunne udtale under et interview med Jyllands-Posten den 1. januar 1961, at hvis Truelsens oplysning om en likvideringsordre var rigtig, så kunne kun Schjødt-Eriksen stå bag.

Efter de oplysninger, der er kommet frem ved undersøgelsen, kan det fastslås, at der ikke har eksisteret planer om at likvidere nuværende generalmajor Højland Christen-

sen under besættelsen, og at de fremkomne rygter skyldes kaptajn Truelsens misforståelse af visse udtalelser fra Sjællandsledelsens kontaktmand, Nissen Blom. Det har ikke i dag kunnet konstateres, hvilken ordlyd disse udtalelser har haft, hvorimod det ligger fast, at udtalelserne er fremsat af kontaktmanden for egen regning, og at de ikke har været alvorligt ment fra hans side.

Der er således bragt fuld klarhed i sagen, og jeg finder herefter blot anledning til at sige, at flere af generalmajor Højland Christensens udtalelser under det nævnte interview med Jyllands-Posten efter min mening er mindre heldige, og at jeg specielt ikke har fundet det rigtigt, at generalen på et tidspunkt, da en undersøgelse var indledt, men endnu ikke afsluttet, har fundet det nødvendigt over for offentligheden at udpege den, som efter hans opfattelse måtte have givet ordren til at likvidere ham, hvis en sådan ordre overhovedet var givet.

Ordføreren for forespørgerne (Herluf Rasmussen): Jeg vil gerne med et vist forbehold sige tak for de redegørelser, der er fremsat af den højtærede justitsminister og den højtærede forsvarsminister. Jeg er dog ikke helt tilfreds med de konklusioner, man kommer til, og jeg vil gerne belyse hvorfor.

Den højtærede justitsminister har i det væsentligste beskæftiget sig med de likvideringssager, som man beskæftigede sig med kort efter krigen. Det er rigtigt, at man overlod det til et mindre udvalg at sortere disse sager ud fra hinanden; men jeg vil i denne forbindelse gerne sige, at det, der var afgørende, når man tog bestemmelse i sagerne, var spørgsmålet om offerets skyld, og om der kunne foreligge et forbryderisk motiv. Jeg vil også gerne i den forbindelse pege på, at det er vel nok tvivlsomt, om man på så tidligt et tidspunkt, specielt i Knud Skou-sagen, var i stand til at sige noget om, hvorvidt der lå et forbryderisk motiv bag. Der var ingen tvivl om offerets skyld; han var uskyldig, og han blev rensset, men på daværende tidspunkt havde man formentlig ikke det materiale, som foreligger nu, og jeg kan jo ikke se det specielt af den højtærede justitsministers redegørelse, hvori det hedder, at når der forelagdes nye vægtige oplysninger, der tydede

[Herluf Rasmussen.]

på, at der bag handlingen lå motiver af strafbar karakter, som havde været skjult for modstandsbevægelsen, var der mulighed for at tage sagerne op.

Jeg synes heller ikke, man skal være så emsig med at drage paralleller mellem disse sager. Her står vi jo over for en modstandsmand, hvis kvalifikationer vel ingen tør bestride, og det er også ganske klart, at man er enig om, at han blev uskyldigt likvideret, men man ønsker altså ikke at finde ud af, om der lå forbryderiske motiver bag. Jeg vil da gerne — nu da vi er så heldige at have en af repræsentanterne for det omtalte udvalg her i salen, det ærede medlem hr. Frode Jakobsen — høre, om man, dengang man beskæftigede sig med Knud Skou-sagen, også undersøgte, hvorvidt der eventuelt kunne foreligge et forbryderisk motiv, og om man kendte de oplysninger, der nu er lagt frem både for offentligheden og for tinget.

Jeg vil gerne i forbindelse med Knud Skou-sagen nævne nogle ganske få ting, som jeg mener gør det i hvert fald sandsynligt, at der kan have været forbryderiske motiver, og da specielt når man ser, at disse sager kommer frem på et tidspunkt, hvor det ser ud, som om visse ting afdækkes, der har været skjult indtil da. Vi har fået vished for — jeg kan næsten regne det ud — at den højtærede justitsminister ikke har gennemgået sagen under en fornyet undersøgelse; det er nu ganske klart, at den militære efterretningstjeneste, som på et eller andet tidspunkt er kommet ind i forbindelsesleddet mellem dem, der afsagde dommen, og dem, der skulle udføre den, har fået meddelelse om, at der var megen forbitrelse over, at man havde udset sig Knud Skou som et offer med den begrundelse, at han var mistænkelig ved samarbejde med tyskerne. Nu hører jeg her, at man også frygtede, at han skulle udlevere våben fra Sverige til tyskerne.

Der sker da det mærkelige, at den militære efterretningstjeneste ser på sagen og kommer, hvad godt er, til den afgørelse, at der ikke er noget i vejen med Knud Skou. Dette meddeles Peter Fyn, som nu ikke er blandt de levendes tal, og Erik Crone, som blev henrettet af tyskerne. De får besked på, at manden er rensset, men

samtidig — og det synes jeg er en alvorlig udeladelse — fremgår det ikke af papirerne og den forelagte dokumentation, at man benyttede lejligheden til at få de pågældende kammerater til at sige til Knud Skou: der er en fare for, at du vil blive likvideret; forhold dig roligt, indtil vi er sikre på, at de mennesker, der er udset til at likvidere dig, er blevet orienteret om sagen.

Her vil jeg gerne spørge: er der tale om en forbryderisk undladelse? Det er det, jeg gerne vil have undersøgt. Det fremgår jo ikke tydeligt af den højtærede justitsministers redegørelse, at man har beskæftiget sig med dette punkt. Det er muligt, at det ærede medlem hr. Frode Jakobsen kan sige noget mere konkret om det.

Der er noget bemærkelsesværdigt ved det hele — det må man i hvert fald sige som lægmand, som den, der står uden for det hele. Hvordan kan det gå til, at man i pressen og andre steder kan rette direkte beskyldninger mod en person for at være hovedaktøren i dette spil, uden at denne person så meget som fremsætter et dementi? Jeg synes, at vi bør forlange, at Knud Skou-sagen undersøges på den rigtige basis: offerets skyld; det er klart, at han var uskyldig, men motiverne til, at han skulle dræbes, må vi have frem, og dem får vi kun frem ved, at politiet kommer ind i billedet, og eventuelt ved, at det ærede medlem hr. Frode Jakobsen udtaler sig ud fra sit, det vil jeg gerne sige, enorme kendskab til, hvad der foregik i den sidste tid af besættelsen, da spillet mellem den lille stab og den aktivt kæmpende modstandsbevægelse udspandt sig.

Den højtærede forsvarsminister har også fremlagt et dokument. Jeg har set mange af den slags rapporter i mit liv; jeg har set mange modstridende forklaringer, og jeg har også været ganske sikker på, at når sådanne modstridende forklaringer skulle prøves ved retten eller under vidneansvar, fik de en helt anden karakter. Derfor er jeg en lille smule overrasket over, at man uden videre godtager de mere eller mindre svævende forklaringer, der er fremkommet i denne rapport. Jeg så meget gerne, at disse personer fik lejlighed til at udtale sig under vidneansvar; så tror jeg man ville kunne skelne lidt bedre, end man

[Herluf Rasmussen.]

har gjort det nu. Jeg synes, det er meget vigtigt, at en bestemt person er i stand til ganske konkret stadig væk at huske dette spørgsmål, medens de andre ligesom svæver og det hele munder ud i erindringsforskydninger. Specielt hvad angår det kronvidne, om jeg så må sige, som den højtærede forsvarsminister har benyttet sig af, Nissen Blom, så har han jo i hvert fald adskillige gange i denne redegørelse tilkendegivet, at det kniber lidt med at skelne sagerne fra hinanden. Jeg tror ikke, at offentligheden, og jeg tror heller ikke, at vi, der sidder her, kan være tjent med fortsat at skulle koge suppe på disse sager, hvis jeg må bruge det udtryk. Hvis vi i dag går herfra uden at bestemme os til at foretage noget virkelig dybtgående, så kører hele denne historie videre og videre; vi får ikke sat bom for noget, der muligvis er forkert, og vi får heller ikke skabt oprejsning til folk, der har krav på oprejsning.

Per Hækkerup: Også jeg vil gerne, men uden forbehold, takke de to højtærede ministre for de redegørelser, de har givet det høje ting som svar på den stillede forespørgsel. Jeg må sige, at jeg er noget forundret over, at ordføreren for forespørggerne, det ærede medlem hr. Herluf Rasmussen, kunne fortsætte den tale, hvormed han begrundede forespørgslen, på den måde, som han gjorde, efter at de pågældende redegørelser var afgivet, og jeg er ikke mindst forundret over den tone, det ærede medlem benyttede, den undertone, det ærede medlem lagde ind i sin karakteristik af de svar, de to højtærede ministre havde givet.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at spørge den højtærede justitsminister, om jeg har forstået det rigtigt således, at de oplysninger, som i Knud Skou-sagen er kommet frem under omtalen i pressen, har været de instanser bekendt på det tidspunkt, da afgørelsen om henlæggelsen og oprejsningserklæringens udstedelse blev

foretaget. Det forekommer mig efter den formulering, svaret har fået, at det kun kan opfattes således, at der ikke er fremkommet nye oplysninger i sagen. Hvis det er tilfældet, kan det ærede medlem hr. Herluf Rasmussens sidste tale kun forstås således, at det ærede medlem åbenbart mener, at det grundlag, hvorpå man siden 1945 har behandlet disse sager, ikke er tilfredsstillende, og noget sådant har jeg ikke bemærket at det ærede medlem eller andre repræsentanter for hans parti har givet udtryk for.

Jeg mener ikke, at det ærede medlem har nogen som helst adkomst til at sige, således som jeg opfattede det ærede medlems ord: man ønsker altså ikke at undersøge, om der ligger forbryderiske motiver bag. De redegørelser, vi har fået, dokumenterer jo netop, at man i den konkrete sag, der har været rejst, har undersøgt det, og når det ærede medlem taler om svævende forklaringer, er jeg for så vidt enig med ham. Jeg synes jo nok, at man efter den redegørelse, vi har fået fra den højtærede forsvarsminister, og efter det, der har været fremme i pressen om denne sag, har det indtryk, at det netop i meget høj grad er svævende talemåder, løse rygter, ting, som folk ikke står ved, ikke vil lægge navn til, der har dannet udgangspunktet for det ærede medlems forespørgsel. Og når det ærede medlem sagde, at man havde udset sig Knud Skou som et offer, synes jeg også, det ærede medlem allerede har truffet sin afgørelse og afsagt sin egen personlige dom i dette spørgsmål. Det forekommer mig, at sagen, så vidt den er oplyst over for os alle, på ingen måde kan berettiggende det ærede medlem til en sådan udtryksmåde.

Derfor, når det ærede medlem taler om, at nu må der bringes en afslutning på disse sager, nu må det være sådan, at der ikke længere kan koges suppe på dem, nu må det være sådan, at der ikke længere kan bæres ved til et bål, så de ulmende gløder, der er, kan blusse op, forekommer det mig, at det ærede medlem netop gennem sin

[Per Hækkerup.]

forespørgsel og den måde, hvorpå det ærede medlem besvarede de modtagne redegørelser, er med til at bære ved, er med til at så mistillid, er med til at fremkalde tvivl. Jeg synes ikke, det på nogen som helst måde gavner at stille sig således over for disse spørgsmål. Mig forekommer det, at dette er problemer, som hører historien til, som det nu er historikernes opgave at behandle. Mig forekommer det, at hvis der ikke klart og tydeligt foreligger nye oplysninger, som sandsynliggør forbryderiske momenter, så bør dette overlades til historikernes vurdering og til historiens dom.

Jeg vil også gerne gøre den bemærkning, at for alle de mange, der er vokset op, siden besættelsen sluttede, vil det være en ejendommeligt oplevelse at se den nidkærhed og iver, hvormed visse folk forsøger på at grave tilbage til det, der er sket i besættelsestiden og under besættelsens krigstilstand, og dermed er med til at kaste et falsk skær over denne periode i Danmarks-historien. Og man må være klar over, at når man i dag, godt 15 år efter at krigen er sluttet, skal vurdere udtalelser og handlinger fra dengang, gør man det ud fra det kendskab, man har til dagens samfund, ud fra de retstilstande, vi har i dag, ud fra den fredstilstand, vi har i dag, ud fra den betydelig roligere og tryggere atmosfære, vi har i dag, end under besættelsen. Man kan ikke vurdere udtalelser, vi nu får på tryk, på samme måde i dag, som de burde have været vurderet eller bør vurderes i betragtning af den situation, den atmosfære, den stemning, der har hersket på den tid, da udtalelserne blev fremsat. Man er derfor, når man fører en sådan offentlig debat, i virkeligheden i den situation, at man fører debat på et helt forkert følelsesmæssigt grundlag og ganske særlig gør dette over for de unge, som ikke selv har oplevet denne meget bevægede periode i Danmarks historie. Jeg synes derfor, ordføreren for forespørgerne burde have taget redegørelserne til efterretning og dermed have bidraget sit til ikke at forsøge på at holde myter på dette område i live.

Helga Pedersen: Også jeg for mit vedkommende vil takke de to højtærede mini-

stre for de redegørelser, de har givet i dag. Af det, der er oplyst for tingets medlemmer, fremgår det, at regeringens bestræbelser for at skaffe klarhed over de pågældende likvideringer er gået ud på dels at foretage en gennemgang af ældre akter i de to respektive ministerier, dels at foretage en række afhøringer ved auditor bistået af politifolk, og jeg forstår regeringens standpunkt således, at hermed er der skabt den klarhed, som i dag kan skaffes i disse sager, og at regeringen ikke mener det rigtigt at foretage videre skridt.

Til den generelle redegørelse vedrørende behandlingen af likvideringssagerne, som den højtærede justitsminister indledte sin tale med, har jeg for så vidt ingen bemærkninger. Jeg mærkede mig især den højtærede ministers understregning af, at henlagte sager kan genoptages af politiet, når nye vægtige oplysninger fremkommer, oplysninger, der tyder på, at der bag handlingen har ligget motiver af strafbar karakter, som har været skjult for modstandsbevægelsen.

Vi har nu hørt, at den ulykkelige sag vedrørende løjtnant Skou blev undersøgt af ministeriet for særlige anliggender, som konstaterede, at drabet skete ved en fejltagelse, som på det dybeste blev beklaget.

Det afgørende i dag må så være, om de oplysninger, der har været i dele af dagspressen, og som ligger til grund for forespørgslen, kan betegnes som „nye, vægtige oplysninger“ af den særlige beskaffenhed, som skal foreligge, for at genoptagelse kan ske. Hvis situationen er den, at man allerede i 1945-46, da sagen blev behandlet af myndighederne, kendte disse oplysninger eller dog i alt væsentligt var bekendt med dem, må jeg give den højtærede justitsminister medhold i, at så skal der ikke nu røres mere ved denne sag.

Jeg vil gerne tilføje, at jeg mener, man bør se helt væk fra spørgsmålet om navnene. Som den højtærede minister oplyste, har det været et fast princip, at navnene på dem, der har givet likvideringsordren, ikke skulle frem i offentligheden. Ministeren nævnte imidlertid ikke — ikke direkte i hvert fald — om disse oplysninger havde været fremme, da man gennemgik sagerne i 1945-46, og da det, så vidt jeg kan se, må

[**Helga Pedersen.**]

være det centrale punkt i denne del af debatten, ville jeg sætte pris på, om ministeren ville udtale sig herom.

For så vidt angår den højtærede forsvarsministers redegørelse, finder jeg ingen anledning til at gøre yderligere nogen bemærkning om det vedrørende Toldstrupsagen og Brøndumsagen oplyste. Tilbage står spørgsmålet om auditorundersøgelsen i den såkaldte Højland Christensen-sag, og efter de oplysninger, vi har fået, må interessen koncentrere sig om den samtale, der har været mellem de herrer Nissen Blom og Truelsen. Her vil jeg indskyde, at jeg tror ikke, det ville hjælpe, om man havde en afhøring under vidneansvar i en sag af denne beskaffenhed, og efter de her tilvejebragte oplysninger må jeg også sige, at noget bevis for, at planer om likvidering af den pågældende general — sådan som omtalt i pressen — skulle have foreligget, er i hvert fald ikke ført.

I den højtærede forsvarsministers redegørelse savnede jeg for så vidt en oplysning om, hvorvidt oberst Schjødt-Eriksen har været afhørt i sagen under auditorundersøgelsen. Jeg synes, det bør med for fuldstændighedens skyld. Det er dog Schjødt-Eriksens navn, der har været fremme hele tiden; det eneste, vi hørte i denne forbindelse, var jo, at der eventuelt havde været tale om, at den pågældende selv skulle have været offer for en likvidering.

Jeg ville altså gerne bede om, at den højtærede forsvarsminister eventuelt udtalte sig om dette punkt.

Haunstrup Clemmensen: Jeg går ud fra, at der fra alle sider i det høje ting er principiel enighed vedrørende retningslinjerne for behandlingen af de alvorlige sager, der i dag drøftes. Ingen ønsker naturligvis på nogen måde at holde hånden over folk, der i ly af besættelsesårenes ulykkelige forhold har begået strafbare handlinger, camoufleret som stikkerlikvideringer. Men på forhånd forekommer det overraskende, at der nu 15-20 år efter besættelsestidens ophør skulle komme nye oplysninger frem vedrørende sådanne handlinger. På den anden side: opstår der rimelig formodning nu om, at forbrydelser er begået, må disse naturligvis

politimæssigt efterforskes med de deraf følgende konsekvenser.

Jeg har forstået, at der også vedrørende behandlingen af de likvideringer, som modstandsbevægelsen har taget ansvaret for, er principiel enighed. Det var krigshandlinger foretaget efter ordre, og navnene på dem, der beordrede og udførte disse handlinger, skal ikke offentliggøres. Det var derfor med megen undren, jeg hørte det ærede medlem hr. Herluf Rasmussen efterlyse, hvem der gav ordren i løjtnant Skou-sagen, hvor der jo ingen tvivl hersker om, at modstandsbevægelsen har taget ansvaret.

Nu så mange år efter synes adskillige at have glemt krigstidens vilkår; det viste sig jo, at disse vilkår kunne medføre enkelte dybt tragiske fejltagelser. Den højtærede justitsminister har nu erindret om de retningslinjer, efter hvilke disse sager blev behandlet og oprejsning meddelt, når undersøgelserne begrundede dette, hvilket modstandsbevægelsen jo fra første færd også ønskede. I løjtnant Skou-sagen hersker der ingen tvivl om, at en uskyldig er blevet ramt, men jeg har forstået, at der ikke ved de i sin tid stedfunde grundige undersøgelser i de første efterkrigsår er fremkommet noget som helst, der berettigede til antagelsen af, at ordren til likvidering blev givet ud fra motiver af strafbar karakter. Jeg synes, det er naturligt netop her at erindre om krigstidens vilkår; den ulykkelige omstændighed, at kontraordren ikke nåede frem, må vel netop ses på baggrund af de vilkår, under hvilke modstandsarbejdet i de år foregik.

Jeg må også gå ud fra, at den højtærede justitsminister ikke mener, at der i den fornyede diskussion om denne alvorlige sag på nogen måde er fremkommet oplysninger, der ikke allerede forelå, dengang man i de første efterkrigsår også gik løjtnant Skou-sagen igennem.

Må jeg ikke derefter have lov til at gøre en enkelt bemærkning vedrørende de spørgsmål, som den højtærede forsvarsminister nærmere redegjorde for. For det første er der her ikke tale om drab, men om forlydender om påståede, ikke gennemførte drabs-hensigter. Alene dette gør jo en væsentlig forskel. Dernæst må man vel også have lov til at sige, at netop disse spørgsmål må ses i den alvorlige belysning, at man fra

[Haunstrup Clemmensen.]

forskellig side har forsøgt at samle disse ting som brudstykker af et mønster, og man har forsøgt at rette den dybt alvorlige anklage også mod tjenstgørende officerer i værnene, at de i besættelsestiden skulle have forsøgt at komme andre officerer til livs. Jeg tror derfor, det var naturligt og rigtigt, at disse forlydender blev undersøgt, og vi har vel lov til at sige efter den redegørelse, den højtærede forsvarsminister nu har afgivet for den mest omtalte af disse sager, general Højland Christensen-sagen, at der på grundlag af de nu foreliggende oplysninger efter mit skøn ikke længere er nogen sag.

Det er mig magtpåliggende til slut at gøre yderligere en bemærkning. Alle vi, der oplevede den 5. maj 1945, vil aldrig glemme lykken over vort lands befrielse efter 5 onde og hårde besættelsesår. Det danske folks store flertal havde med længsel set frem til diktaturets nederlag, og mange danske havde aktivt og udholdende virket for at fremskynde dette nederlag. På denne baggrund er det rent ud sagt forstemmende, at besættelsestiden efterhånden først og fremmest omtales i form af en voldsom polemik mellem landsmænd, der hver især gjorde en betydelig indsats i modstandskampen. En ny generation vokser nu op, der ikke selv har oplevet besættelsens alvor og befrielsens glæde. Det er ulykkeligt, men oprigtigt talt forståeligt, hvis mange af disse unge efterhånden danner sig det indtryk, at den danske modstand mod besættelsesmagten var præget af voldsom indbyrdes mistro og jalousi og i øvrigt ledet af mænd, der stræbte hinanden efter livet. Det er på tide, at denne fortegnelse og forvanskning af billedet hører op; den danske frihedskamp har fortjent en bedre dom.

Helge Larsen: Jeg takker den højtærede justitsminister og den højtærede forsvarsminister for de redegørelser, vi har fået i dag. Af alt det materiale, der efter krigen er kommet frem om forholdene under besættelsen, fremgår det — hvad vi, der oplevede de år som voksne, jo heller ikke var uvidende om — at der var modsætninger i opfattelsen af, hvorledes Danmarks politik skulle være, og hvorledes modstandskampen skulle føres. For en yngre generation kan

dette nok mange gange synes mærkeligt, og ikke mindst derfor er det så værdifuldt, at dr. Jørgen Hæstrup har viet sin arbejdskraft til at indsamle og bearbejde materiale fra besættelsesårene. Hans værker er den første egentlige historisk-videnskabelige behandling af besættelsestidens Danmarks-historie. Pionerarbejdet er gjort og vil blive fulgt af andre arbejder, der yderligere belyser og forklarer, hvad der skete dengang. Det må nu være en sober historieforskning, der skal vurdere og bedømme, hvad der ligger i de mange aktstykker.

Den redegørelse, den højtærede forsvarsminister i dag har givet om undersøgelserne af den påståede likvideringsordre vedrørende Højland Christensen, dokumenter, hvorledes rygterne er blevet til, og undersøgelsens dokumenter ligger nu som materiale for senere historieforskning.

Tilbage bliver i dag en forstemmende fornemmelse af, at den pågældende kontaktperson, der åbenbart har været rygternes egentlige ophavsmand, har været mere rask i munden, end det heldigvis var almindeligt blandt dem, der deltog i besættelsesårenes illegale arbejde.

Hvad angår Knud Skou-sagen, har jeg af den højtærede justitsministers redegørelse fået den opfattelse, at der ikke her er fremkommet nye oplysninger eller oplysning om, at der bag handlingen lå motiver af strafbar karakter, som har været skjult for modstandsbevægelsen, og som kunne berettige en undersøgelse, og at de i pressen fremdragne dokumenter ikke har været ukendte for dem, der behandlede disse likvideringssager i årene efter 1945.

Iver Poulsen: Jeg vil også gerne takke de to højtærede ministre for de redegørelser, vi fik. Det er klart, at den række påstande og beskyldninger i forbindelse med likvideringssagerne, som den senere tid har været så rig på, har virket forstemmende og foruroligende på befolkningen, som utvivlsomt nærer et stærkt ønske om, at der nu tilvejebringes en sådan klarhed om disse og andre forhold under besættelsen, at befolkningen ikke stadig skal lide under frygten for, at nye alvorlige påstande og beskyldninger kan fremkomme. Derfor har vi i dag fremsat vort forslag om, at en sagkyndig, uvildig kommission bestående af 3 dommere

[Iver Poulsen.]

og 2 historikere skal undersøge de forhold, som har forårsaget de forskellige påstandes og beskyldningers fremkomst, idet vi håber, at der igennem en sådan uvildig undersøgelse kan tilvejebringes den klarhed, som kan forhindre, at befolkningen fremtidig skal frygte nye afsløringer og alvorlige beskyldninger.

En lang række dagblade med yderst forskelligt politisk tilhørsforhold lige fra radikalisme til konservatisme og ikke mindst uafhængige dagblade har givet udtryk for den samme opfattelse som vi i vort forslag. Jeg skal ikke lægge beslag på det høje tings knappe tid med at citere alle disse blade, men skal indskrænke mig til to, idet jeg beder den højtærede formand om tilladelse til at citere. Kristeligt Dagblad skriver i anledning af den situation, vi står i:

„I den øjeblikkelige situation kan offentligheden kun have ét ønske: en fuldstændig og tilbundsgående undersøgelse af de mange rygter, der i øjeblikket florerer.“

Dagbladet Aktuelt skriver den 16. december 1960:

„Efterhånden må det vel blive almindelig erkendt, at hvad der skete i de mørke år, nu er historie. I denne erkendelse ligger så vist ikke noget ønske om at få sandheden gravet ned, men tværtimod om at få den draget frem, således at handlinger og motiver får den rette baggrund af datidens atmosfære. Det er en opgave, der kun kan løses tilfredsstillende objektivt af kyndige og uvildige historikere, og alt, hvad der foreligger af betydende materiale, må naturligvis stilles til rådighed, så der kan kastes klarest muligt lys over fortsat dunkle punkter i besættelsestidens historie, ikke mindst forholdet mellem militæret og modstandsbevægelsen. Det er, hvad offentligheden og eftertiden har krav på.“

Jeg er helt enig med dagbladet Aktuelt. En sådan grundig og uvildig undersøgelse er, hvad offentligheden og eftertiden har krav på, og jeg kan også helt tilslutte mig det ærede medlem hr. Per Hækkerups ønske om, at det nu skal være forbi med den uro, vi har oplevet i den allerseneste tid; men jeg er bange for, at dette ønske ikke bliver opfyldt, medmindre den undersøgelse, som vi har fremsat ønske om, bliver foretaget.

Frode Jakobsen: Det er en trist debat, vi her har, og det er en debat, som jeg synes vi burde have været forskånet for. Den diskussion, som nu har stået på et års tid, kan ikke andet end efterlade et forkert indtryk af den tid, der er tale om. Den er kun egnet til at give de unge et forstemmende og forvrænget billede. For sandheden er jo, at den periode var præget af et helt usædvanligt sammenhold i vort folk. Frihedsbevægelsen var udtryk for et sådant sammenhold mellem kommunistere, dansk samlings folk, folk fra alle partier og også officerer. Naturligvis var der gnidninger, når så mange skulle arbejde sammen, så forskelligartede mennesker, og under forhold, hvor nerverne var så belastede. Det kunne ikke være anderledes, og der var naturligvis også interesse modsætninger, også mellem frihedsbevægelsen og politikerne — det er forkert at skjule det — og med officererne tilsluttet frihedsbevægelsen under frihedsrådet, men med en lille indflydelsesrig gruppe vaklende i sin loyalitet. Men det, som er hovedsagen, er dog, at disse interesse modsætninger blev overvundet, og at Danmark kunne møde friheden uden de bitre sammenstød, som kom til at skæmme befrielsen i næsten alle andre lande i Europa.

Den sidste tids tit hadefulde debat har givet de unge et dårligere billede af den tid, end den fortjener, et dårligere billede af frihedsbevægelsen, end den fortjener, som en bevægelse, hvor alle gik rundt med planer om at skyde hinanden. Sandheden er tværtimod, at vi hver dag i tryghed lagde vort liv i hinandens hænder, i kommunisternes hænder, i officerernes hænder. Det var kårene, vi arbejdede under. Det er en dårlig gerning, især hvis folk fra frihedsbevægelsen på den måde forplumrer billedet af den periode ud fra et ønske om at ramme nogle personer. Det betyder ikke, at der er noget, der skal skjules. Der er ingen, det har været mere magtpåliggende end frihedsbevægelsen, og ingen, det i dag er mere magtpåliggende end frihedsbevægelsen, at ingen forbrydelse får lov til at skjule sig under frihedskampens kåbe. En nødvendig bestanddel af aftalen om behandlingen af likvideringerne har derfor netop fra første færd været, at hvis der opstod begrundet mistanke om en forbry-

[Frode Jakobsen.]

delse, gik sagen øjeblikkelig til almindelig politiforfølgning.

Vi kan her ikke gå dybt ind i de enkelte sager, det er sagerne ikke egnede til. De berører så mange menneskers sjælefred, og vi har ikke forudsætningerne, ikke det nødvendige materiale. Det er principperne, vi må beskæftige os med. Jeg mener dog — ligesom jeg tror de fleste af de øvrige ærede talere gør det — at man kan skære de sager væk, hvor der ikke skete noget, hvor der hverken har været en plan eller en ordre, men hvor der kun er faldet nogle vrede ord, som oven i købet ingen i dag med sikkerhed kan gengive. Vi, der var med, ved, at der under de forhold tit kunne falde hårde og uovervejede ord. Vi bør tænke på, at de ord må tages i den atmosfære, der rådede, og at det simpelt hen er umuligt for udenforstående nu at sætte sig ind i presset fra dengang. Derfor mener jeg, man kan se væk fra de såkaldte sager Brøndum og Toldstrup, for der er ingen sager. Højland Christensen-sagen er forskellig herfra. Her har der ikke bare været tale om en trussel, men om en påstået ordre og plan. Det kom dertil, at det måtte undersøges; resultatet af undersøgelsen foreligger nu, og det viste sig, at det var tom snak. Derfor koncentrerer man sig i dag om Knud Skou-sagen. Her foreligger der en fejlagtig likvidering.

Ved vore undersøgelser i sin tid kunne der opstå to slags tvivl: om den dræbtes skyld og om gerningsmændenes hæderlige motiver. I det første tilfælde var det frihedsbevægelsen magtpåliggende at gøre den smule godt igen, som det var muligt, ved oprejsning. I det andet tilfælde faldt naturligvis ethvert ønske hos frihedsbevægelsen om at dække gerningsmændene væk. De sager blev straks overgivet til politiet til almindelig forfølgning.

Knud Skou var uskyldig, men det berettiger ikke til at kræve navnene frem på dem, som tog fejl. Der kunne dengang kun være ét motiv til at udlevere navnene: formodningen om forbrydelse. En forbrydelse var der ingen der dengang tænkte sig muligheden af, og vi vidste, hvem der stod bag. De, som har fået en mistanke, meldte sig ikke dengang med deres anklage. Den er de gået stille med i 16 år, med deres

skumle mistanke. Det synes jeg er mærkeligt. De ved i dag ikke andet, end hvad de vidste for 16 år siden. Dengang rejste de ingen anklage. Derved har de gjort det svært, især fordi det, som skal opklares, ikke er nogen handling. Handlingen ligger klart belyst, og vi kender gerningsmændene. Det drejer sig udelukkende om at efterforske et motiv, men hvem kan bevise, hvad der var en mands motiv for 16 år siden? Min mening om ham, der er blevet sigtet til, er vist tilstrækkelig bekendt; den behøver jeg ikke at komme ind på her. Men der skal ydes retfærdighed over for alle. Man kan ikke have skiftende fremgangsmåder. Der foreligger ikke noget for mig, som sandsynliggør en forbrydelse. Knud Skou var fuldstændig uskyldig, men han havde også en forbindelse, som kunne lede på vildspor. Så kan man sige, at der blev handlet for hurtigt. Jeg vil advare frihedsbevægelsens forskellige grupper mod at begynde at give hinanden karakterer i den retning.

For mig er der ikke noget nyt i det materiale, dagbladet Information har lanceret, for så vidt som jeg kender det. Det er ikke et aftryk, men en gengivelse. Jeg kan dog sige, at det i Informations gengivelse dels indeholder positive fejl, dels har udeladelser. Hvis der er noget nyt, mener jeg, regeringen må se fordomsfrit på det; men jeg mener også, at hvis nogen i en enkelt sag presser et brud frem på det, som har været retningslinjen i de sager, nemlig at en almindelig retsforfølgning forudsætter en begrundet formodning om forbrydelse, så har de gjort frihedsbevægelsen en ond tjeneste, på to forskellige måder. For det første: der er skabt tvivl med hensyn til retfærdighedstrangen hos frihedsbevægelsens folk; man kan ikke have forskellige love for de grupper, man kan lide, og de grupper, man ikke kan lide. For det andet er der skabt utryghed hos de mennesker, der, hver gang disse sager trækkes frem, kastes ud i en krise af angst og onde minder, de mennesker, som måtte gøre det sværeste og tage det tungeste ansvar på sig dengang. Jeg kender dem; jeg har oplevet deres reaktioner ikke én gang, men mange gange; de vil, selv om det er fuldstændig meningsløst og uberettiget, spørge, om man så kan standse her.

[Frode Jakobsen.]

Grunden til, at sagerne blev undergivet denne særlige fremgangsmåde, er den at værne om de mænd, som måtte tage det ubehagelige job på sig. Man kunne ikke have, at deres navne skulle kastes i grams. Livet skulle leves videre, også i de små samfund, hvor alle kender hinanden, hvor den dræbtes familie og manden, der dræbte, var nødt til at kunne bo side om side. Det, at der er tale om en forkert likvidering, er ikke noget argument. Det kan lyde paradoksalt, men i virkeligheden er der mere grund til at værne om de mænd, som oplevede den frygtelige ulykke, som det er ud fra en ærlig vilje at tage fejl, end til at værne dem, der udførte en velbegrundet likvidering.

Der er blevet opstillet en forskel, som der ingen mening er i. Det er ikke ærligt spil, når Land og Folk — jeg ved ikke, hvor højtideligt socialistisk folkeparti tager dette blad — nu giver sig til at skelne mellem modstandsbevægelsens likvideringer og officerernes likvideringer og antyde, at modstandsbevægelsen ikke havde noget ansvar for officerernes likvideringer. Officererne var en integrerende del af den danske modstandsbevægelse. Der var ikke to modstandsbevægelser; det har der aldrig været. Officererne var gået ind i frihedsbevægelsen under frihedsrådets ledelse. Man kan mene, at en gruppe af dem kun gjorde det nødvendigt, fordi folket var med os, men det kommer ikke sagen ved. Ved gennemgang af likvideringerne spurgte vi ikke, om det var kommunister eller officerer, der stod bagved. Hvis det, som var sket, var gjort i kampens interesse ud fra et ærligt sind, tog modstandsbevægelsen ansvaret på sig, også når der var taget fejl, og sådan må jeg stadig væk se på denne sag.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): Efter den tale, det ærede medlem hr. Frode Jakobsen nu har holdt, er det næsten overflødig for mig at sige til samtlige ordførere, at det materiale, der nu er fremkommet, ikke er nyt, men forelå, dengang sagen Knud Skou var til afgørelse.

Jeg vil ikke i øvrigt indlade mig på nogen diskussion med det ærede medlem hr. Herluf Rasmussen om enkeltspørgsmål i

forbindelse med Knud Skou-sagen. Det er vanskeligt for mig at se, hvorledes jeg da skulle gennemføre en sådan afgrænsning, at ikke andre sager i så fald kunne have krav på også at blive diskuteret.

Må jeg endelig sige til det ærede medlem hr. Iver Poulsen, at jeg har konstateret, at partiet de uafhængige har fremsat et forslag til folketingsbeslutning. Det ærede medlem nævnte nogle af de ting, der står deri. Jeg regner med, at forslaget senere kommer til behandling i det høje ting. Der er næppe anledning til at spille tid på det i dag.

Forsvarsministeren (Poul Hansen): Jeg synes, det er nødvendigt over for det ærede medlem hr. Herluf Rasmussen, der talte om de mere eller mindre svævende forklaringer, der var givet under undersøgelsen af den såkaldte Højland Christensen-sag, at gøre opmærksom på to ting, som står fast, og som er afgørende.

Det står fast, at kaptajn Truelsen har fået sin besked eller sin ordre, hvad han nu måtte kalde det, af Peter Nissen Blom. De to har siddet sammen, og kaptajn Truelsen har erkendt: det er manden, som har givet mig ordrene. Det står endvidere fast, at Peter Nissen Blom har sagt: jeg har ingen ordre givet; jeg har måske udtalt mig om, at den eller den burde skydes, men det var ingen ordre.

Når det er tilfældet, mener jeg det er rigtigt at sige: sagen er opklaret; der er ikke mere nogen sag.

Må jeg så til det ærede medlem frk. Helga Pedersen sige, at oberst Schjødt-Eriksen ikke er blevet afhørt under denne undersøgelse af den simple grund, at der ikke under undersøgelsen og afhøringerne har været noget, som pegede henimod en nødvendighed af at afhøre ham. Jeg kan hertil føje, at jeg ikke for mit vedkommende har givet auditøren nogen art af direktiver for, hvem der skulle afhøres, men ladet det bero på hans skøn over, hvad undersøgelsen nødvendiggjorde.

Ordføreren for forespørgerne (Herluf Rasmussen): Jeg har i den korte tid, jeg har været herinde, lært en hel del, bl. a. at det ærede medlem hr. Per Hækkerup beskæftiger sig

[Herluf Rasmussen.]

overordentlig meget med mit parti. Det slog også til i dag. Det ærede medlem sagde, at ungdommen havde krav på at få at vide, hvad der er sket, og at det, vi gør, er at forsøge på at lægge et tågeslør over det hele. Jeg tror nok — i modsætning til det ærede medlem — at hvis ungdommen skulle gå videre med et indtryk af modstandsbevægelsen og modstandskampen efter det, der er beskrevet i dag, vil det ikke blive nogen let opgave for historikerne at overbevise de unge om, hvad der virkelig skete.

Det er rigtigt, hvad det ærede medlem hr. Frode Jakobsen sagde — jeg lægger stærk vægt på, hvad det ærede medlem sagde, og jeg er fuldstændig enig med det ærede medlem i, at man ikke her skal udlevere navnene på dem, der likviderede Knud Skou. Det har så sandelig heller ikke været min mening. Det har for mig drejet sig om at kunne finde frem til, at der bag denne likvidering lå disse motiver, som først kunne opklares, når sagen blev ordentligt undersøgt. Den højtærede justitsminister har ikke givet mig meget håb om, at man vil prøve disse velunderbyggede kendsgerninger, som kan blive til meget. Men jeg vil gerne for mit eget og for mit partis vedkommende sige, at vi godt kunne tænke os at foreslå den højtærede justitsminister at kigge lidt på Knud Skou-sagen. På den anden side er vi også vidende om — og det er desværre det centrale i hele denne sag — at vi derved kommer ind på belysningen af forholdet mellem den lille stab og modstandsbevægelsen under krigen, og formentlig vil vi få lejlighed til at beskæftige os mere indgående med dette forhold, når det forslag til folketingsbeslutning kommer til behandling, som partiet de uafhængige har fremsat i dag.

Jeg vil godt for at runde dette af for mit eget vedkommende sige, at jeg er en lille smule skuffet over, at det ærede medlem hr. Frode Jakobsen ikke mener, at de undersøgelser, som er fremlagt her i dag, efterlader tvivl, for det var netop de ord, det ærede medlem brugte i sit interview i dagbladet *Aktuelt*: efterlader det tvivl, må vi have politiet til at kigge på det. Jeg synes ikke, det har været så overbevisende fremført fra nogen side, at der overhovedet ingen tvivl er.

Helga Pedersen: Jeg vil gerne takke den højtærede justitsminister og den højtærede forsvarsminister for de supplerende oplysninger, vi fik til de redegørelser, der er fremkommet i tinget i dag.

Jeg vil gerne til mine bemærkninger fra før føje, at det på grundlag af de oplysninger, vi har fået forelagt i dag, er mit indtryk, at der ikke er anledning til at foretage nogen videre efterforskning i sagerne. Noget andet er, at jeg også synes, man har fået et forstemmende indtryk af de kollegiale forhold mellem personer, der indtager høje stillinger i det danske forsvarsvæsen. Jeg skal ikke komme ind på den kritik, der i de senere år har været fremme i offentligheden i anledning af forskellige udnævnelser, men blot indskrænke mig til at sige, at vi fra mit partis side i hvert fald gerne vil benytte denne anledning til at opfordre den højtærede forsvarsminister til at gøre sit yderste for at tilvejebringe den fordragelighed mellem forsvarsledelsens øverste tjenestemænd, som er en betingelse for, at vort forsvar kan leve op til sit mål.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): Det ærede medlem hr. Herluf Rasmussen sagde ikke i sit sidste, men i sit foregående indlæg, at de forklaringer, der var afgivet af forskellige i sagen vedrørende Højland Christensen, var svævende, og det ærede medlem mente, at disse forklaringer burde være afgivet under vidneansvar. I den anledning vil jeg minde det ærede medlem om, at det, han oprindeligt krævede, jo var en politimæssig undersøgelse, og det ærede medlem ved, at dér taler man heller ikke under vidneansvar. Jeg vil imidlertid gerne sige, at der er vel ikke noget ejendommeligt i, at forklaringer bliver en kende svævende, når man skal forklare om ting, man har oplevet for mere end 16 år siden, og når man stilles over for dette: du har sagt det og det. Er der noget mærkeligt i, at man ikke har aldeles præsent, hvad der i situationen er sagt både af én selv og af andre? Noget andet er, at har man givet ordre til at affive et andet menneske, skal man være mærkeligt indrettet, hvis man glemmer det, og kontaktmanden havde i hvert fald ikke glemt, at den ordre havde han ikke givet.

Det ærede medlem klynger sig til dette, at han gerne vil have en ny undersøgelse

[Justitsministeren.]

af Knud Skou-sagen for at finde frem til motiverne; det ærede medlem understreger, at han ikke vil have fat i dem, der foretog likvideringen; derimod vil han bryde det andet princip, nemlig med hensyn til dem, der gav ordren til likvideringen. Når det ærede medlem selv om det, der er kommet frem, siger „disse mindre velunderbyggede kendsgerninger“, vil jeg imidlertid tro, at det ærede medlem ud fra sin mangeårige politimæssige erfaring vil give mig ret i, at den slags kendsgerninger falder ikke under det, der tales om i aftalen, når man siger „nye vægtige oplysninger“.

Jeg tror, vi kan være enige om, at denne sag er uddebateret, og mig forekommer det, at de udtalelser, som det ærede medlem hr. Frode Jakobsen fremsatte, var så klare og utvetydige, at de trænger ikke til kommentarer, hverken konkrete eller abstrakte.

Hermed sluttede forespørgslen.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Fra folketingsmand Ejnar Hansen har jeg modtaget en skrivelse med anmodning om, at der i henhold til forretningsordenens § 40, stk. 2, må blive meddelt ham sygeorlov, og at hans stedfortræder må blive indkaldt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 25. januar, kl. 13 med følgende dagsorden:

- 1) *Spørgsmål til ministrene.*
- 2) *Spørgsmål om meddelelse af orlov til folketingsmand Ejnar Hansen.*
- 3) *Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræderen for folketingsmand Ejnar Hansen.*
- 4) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om stempelafgift.

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om invalide- og folkepension. (Om pension i udlandet).

Mødet hævet kl. 15⁵⁵.

22. møde.

Onsdag den 25. januar kl. 13.

Formanden: I skrivelse af 24. d. m. anmoder udenrigsministeren om, at der af folketingsrådet må blive foretaget valg af medlemmer og stedfortrædere til Europarådets rådgivende forsamling til forsamlingens 13. ordinære samling, der foreløbig ventes at blive åbnet den 20. april 1961. Der skal vælges 5 medlemmer og 5 stedfortrædere.

Endvidere anmoder udenrigsministeren om, at der for den resterende del af indeværende 12. ordinære samling må blive valgt en ny stedfortræder til nævnte forsamling, idet fiskeriminister A. C. Normann, der var valgt til stedfortræder for fhv. folketingsmand Hermod Lannung, har meddelt, at han ønsker at nedlægge sit hverv som stedfortræder.

Uden for dagsordenen giver jeg ordet til det ærede medlem hr. Aksel Larsen, for at han som ordfører for forslagsstillerne kan fremsætte et tidligere anmeldt forslag til folketingsbeslutning.

Ordføreren for forslagsstillerne (Aksel Larsen): Jeg skal herved tillade mig at fremsætte og begrunde forslag til folketingsbeslutning om opsigelse af telefonkoncessioner med det formål fra den 1. marts 1962 at